

УДК 73/75.011.036(477)(092)Грабар
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2020.06.1297>

У ПРОЕКЦІЇ РОДОВОДУ: ДАРІЙ ГРАБАР

Роман ЯЦІВ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1509-5367>
канд. мистецтвознавства, професор,
проректор з наукової роботи,
Львівської національної академії мистецтв,
вул. Кубійовича, 38, 79011, м. Львів, Україна,
e-mail: jaciv@ukr.net

Метою дослідження є висвітлення проблеми естетично-світогляду відомого сучасного художника і педагога Дарія Грабара у проекції морально-ціннісного імперативу, авторського розуміння концепту «культурної пам'яті», дії власної екзистенції. Актуальність теми статті полягає у першій у мистецтвознавстві спробі систематизації та наукової інтерпретації великого творчого доробку художника.

Об'єкт дослідження — практичний досвід мистця в основних творчих галузях: художнє дерево, монументальне мистецтво, станковий живопис і графіка, предмет — формально-образна мова творів, їх синкретична і смислова природа. Методологічною основою статті є структурно-типологічний та формально-аналітичний методи, культурологічний підхід при розкритті специфіки індивідуального мислення художника.

Синкретичне формально-образне мислення Дарія Грабара визначилося на стику народного мистецтва та активних стильових пошуків, які рівноцінно велися по вектору монументального живопису, станкового малярства і графіки, а також художнього дерева. В умовах тоталітаризму, незважаючи на обмеження у творчій свободі, Д. Грабар упродовж 1970—1980-х років системно розпрацьовував методологію синтетичної (декоративно-узагальноючої форми), адаптуючи її до своїх творів різних жанрів і тем.

Ключові слова: образотворче мистецтво, декоративно-монументальне мистецтво, графіка, живопис, Дарій Грабар, структура творчості, естетичний світогляд, синкретична природа творчості, смислове поле, формально-образні засоби, пластично-образні ідеї, малярська стратегія.

Roman YATSIV

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1509-5367>
vice-rector of Lviv National Academy of Arts,
Candidate of Art Criticism, professor
Kubiyovich Street, 38, 79011, m. Lviv, Ukraine,
e-mail: jaciv@ukr.net

IN ANCESTRY PROJECTION: DARIY HRABAR

The article deals with the work of the famous contemporary artist and teacher Dariy Hrabar, whose aesthetic worldview is revealed in various types and forms of fine and decorative-monumental art. The syncretic formal and figurative thinking of the artist is determined at the junction of folk art and active stylistic findings, which have been equally conducted on the vector of monumental painting, easel painting and graphics, as well as wood art. D. Hrabar has an interest in ethno-regional features of traditions, in which he has usually found answers to current problems of plastic form. Paying tribute to his eminent professors - presently the classics of Ukrainian art (R. Selskyi, I. Severa, D. Kravych, M. Kurylych, M. Yatsiv, etc.), the artist has developed in his work basic ideas of national late modernism. During the 1970-1980's, under totalitarianism, D. Hrabar systematically developed a methodology of synthetic (decorative-generalizing form), despite the limitations in creative freedom, adapting it to his works of various genres and themes.

The relevance of the topic of the article lies in the first attempt in art history to systematize and scientifically interpret great creative work of the artist. The aim of the research is to highlight the question of D. Hrabar's aesthetic worldview in the projection of moral and value imperative, the author's understanding of the concept of "cultural memory", the action of his own existence. The object of the research is a practical experience of the artist in the main creative fields: wood art, monumental art, easel painting and graphics, the subject is the formal language of works, their syncretic and semantic nature. The methodological basis of the article is structural-typological and formal-analytical methods, culturalological approach in revealing the specifics of individual thinking of the artist.

Keywords: fine arts, decorative and monumental art, graphics, painting, Dariy Hrabar, structure of creativity, aesthetic worldview, syncretic nature of creativity, semantic field, formal and figurative means, plastic and figurative ideas, painting strategy.

Вступ. Естетичний світогляд відомого сучасного художника і педагога Дарія Грабара розкрився в різних видах і формах образотворчого та декоративно-монументального мистецтва. Синкретичне формально-образне мислення цього автора визначилося на стику народного мистецтва та активних стильових пошуків, які рівноцінно велися по вектору монументального живопису, станкового малярства і графіки, а також художнього дерева. Д. Грабару притаманне зацікавлення етнорегіональними особливостями традиції, в якій він, зазвичай, знаходив відповіді на актуальні проблеми пластичної форми. Віддаючи належне своїм іменитим професорам — на сьогодні вже класикам українського мистецтва (Р. Сельському, І. Севері, Д. Крвавичу, М. Куриличу, М. Яціву та ін.), художник у своїй творчості розвинув базові ідеї національного пізнього модернізму. В умовах тоталітаризму, незважаючи на обмеження у творчій свободі, Д. Грабар упродовж 1970—1980-х років системно розпрацьовував методологію синтетичної (декоративно-узагальнюючої форми), адаптуючи її до своїх творів різних жанрів і тем.

Актуальність теми статті полягає у першій у мистецтвознавстві спробі систематизації та наукової інтерпретації великого творчого доробку художника. *Метою дослідження* є висвітлення проблеми естетичного світогляду Д. Грабара у проєкції морально-ціннісного імперативу, авторського розуміння концепту «культурної пам'яті», дії власної екзистенції. *Об'єкт дослідження* — практичний досвід мистця в основних творчих галузях: художнє дерево, монументальне мистецтво, станковий живопис і графіка, *предмет* — формально-образна мова творів, їх синкретична і смислова природа. *Методологічною основою* статті є структурно-типологічний та формально-аналітичний методи, культурологічний підхід при розкритті специфіки індивідуального мислення художника.

Основна частина. Непересічна творча індивідуальність Дарія Грабара вгадується в усіх інтегральних складових його чуттєвості, мислення та методології. Конструктивна логіка компонування, розвиток пластичних ідей через модифіковані форми, відповідно до поставлених образних задач, чуйне сприйняття духовно-етичних проблем сучасності — все це вибудовує масштабний мистецький світ авторитетного художника і педагога. На новому витку фахового самоствердження Дарій Грабар «зібрав» усі ланки ба-

гатоюрусної структури своєї творчості, постаючи як автор з багатим естетичним світоглядом.

Властиво кожна грань творчості цього мистця має свою морально-психологічну похідну, генетично пов'язану з родинними коренями і чинником середовища. Народився 28 травня 1941 року у с. Лівчиці, тепер Городоцького району Львівської області. Культивована батьками пошана до праці, вирощування хліба та християнських засад у повсякденному житті спонукали його, а потім і трьох молодших братів, до вибору мистецької професії. Про дитячі роки Д. Грабар згадує: «Маленьке містечко Комарно, в якому я почав навчатися у школі, запам'яталося мені у дитячі роки своїми чудовими краєвидами. Річкою Верещицею, що вужем (поясом) оперізувала околицю східної частини містечка з сосновим лісом на березі, далі, біля села Якимчиці. Ще далі, погід горою через долину, де випасали літом корів, знову біля соснового лісу. (...) Далі річка повільно текла через рибгоспні ставки, які ніби обрамляли її з обох боків. Ставки з дзеркальною поверхнею, в якій у сонячні дні купалося небо, плавно змінювалося на пахучу різноманітними травами верету...»¹. Чудові ландшафти, часті мандрівки околицями спільно з хлопчачками-однолітками, пам'ятки сакральної архітектури, рясно розташовані на цих теренах, спонукали Дарія, як і його трьох молодших братів Івана, Євгена і Мирослава, до мистецтва.

Маючи природні нахили до різьби, вже у свої двадцять років розпочав викладати спеціальні предмети у Бучацькій дитячій художній школі (1961—1963), і лише згодом поступив на навчання до Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва (педагоги з профільних дисциплін — Мирон Вендзилович, Дмитро Крвавич, Роман Сельський, Мирон Яців). Про цей період Дарій Грабар згадує особливо тепло: «Навчання в інституті прикладного і декоративного мистецтва залишило багато яскравих спогадів. Першого курсу фахові дисципліни композицію, роботу в матеріалі викладав Михайло Васильович Курилич, і заняття з «Основ композиції» були дуже цікавими. Іл. 1. Потрібно було з окремих елементів створити різні види завдання: рапортну композицію, заповнити площину і створити її за законами статичності, динаміки, контрасту, нюансу в різних кольорових гамах — теплій, холодній і так

¹ Тут і далі спогади цитуються з авторського рукопису.

далі. Рисунок викладав відомий з училища ім. І. Труша В.І. Черкасов, скульптуру — Д.П. Крвавич. Їх уроки були дуже цікавими, кожен з них вимагав від студентів ретельного вивчення конструкції об'єкту, її вплив на зв'язок з пластикою, з її основними пластичними структурами. Деколи до нас на скульптуру приходив знаменитий скульптор-класик Іван Севера. Він любив розмовляти з студентами на різні теми. Жартуючи підходив до студента, оглядав з усіх сторін його роботу і питав: «А ви були в Римі?». Звичайно, студент чесно відповідав, що ні. Посміхаючись своєю щирою посмішкою, професор Севера продовжував, дивлячись ніжно, по батьківськи, в очі студента: «То ви ще не є скульптор!». Часом він розповідав про свої роки навчання, цікаві історії. Дмитро Крвавич дуже поважав й опікувався ним. Студенти також поважали обох. Запамяталася мені на все життя практика, яку проводив надзвичайно оригінальний художник-графік, ерудит Мирон Яців. Це була етнографічна практика 2 курсу, в Турківському районі поблизу Закарпаття, з якими мені пощастило бути (я в цей час не зміг через хворобу через отруєння) з своїм першим курсом відбути практику у Львові. Мені дозволили її відбути з 2 курсом. Тоді ми зробили багато цікавих зарисовок курних хат (без каміна), пройшли Ужодзьким перевалом багато гірських маршрутів. Відвідали Косів, Кіцмань, зробили виставку робіт в коридорі інституту після повернення». Іл. 2, Іл. 3.

На старших курсах Д. Грабар уже брав участь у виставках, а по закінченні Інституту, 1970 року, розпочав свою творчу працю на посаді художника Івано-Франківського художньо-виробничого комбінату. За сімнадцять років у складі творчих груп виконав велику кількість творів монументально-декоративного видового спектру — кераміки, дерев'яної пластики, живопису, що й вплинуло на авторську творчу методологію. Таке синтетичне мислення дало стильово виразну пластичну форму, згодом модифіковану в різних образно-тематичних рішеннях рельєфів «Плавці» на фасаді басейну у м. Калуш Івано-Франківської області (1971), «Мистецтво» у фойє Будинку народної творчості Івано-Франківська (1972), «Дитинство» і «Садівники» для кафе «Молочне» у тому ж місті (1982).

Робота у творчих колективах спонукала молодого мистця до синхронізації формально-образного пошуку щодо методології колег, що не сприяло можли-

Іл. 1. Три роки навчання. В аудиторії ЛПДМ. Зліва направо: І. Туманов, Е. Єфіменко, професор кафедри академічного рисунку В. Черкасов, В. Липовий, В. Діденко, натурник, Д. Грабар, Я. Нечай. Світлина 1969 р.

Іл. 2. Дарій Грабар. Батькова кухня. 1972. Туш

Іл. 3. Дарій Грабар. Студентська кухня. 1972. Туш, аплікація

Іл. 4. Дарій Грабар. Україна — ХХ століття. 2005. Кераміка, поливи

Іл. 5. Дарій Грабар. Пісня про Довбуша. 2005. Олівець

востям розкриття індивідуальних професійних прикмет. Тим не менше, вже на середину 1980-х років ім'я Дарія Грабара почало вирізнятися саме фаховими якостями, перш-за-усе сміливо трактованою декоративною пластикою, вмінню автора знаходити узагальнені композиційні рішення та внутрішньо обґрунтовану форму. Для тогочасного Івано-Франківська його концепція пластики (здебільшого в матеріалах дерева і кераміки) ставала певним еталоном синкретизму традиції та інновації, а для колег — захоотою до нестандартних підходів у монументально-декоративному мистецтві. В самому центрі карпатського культурного ареалу молодий художник демонстрував один з найбільш ефективних

шляхів діалогу з автентикою, при максимальній відповідальності щодо критеріїв професіоналізму та історичного часу. В цій же стратегії розвитку були ним виконані об'ємні композиції «Опришки» (1985) та «Карпатський дивосвіт» (1987), що встановлені на території Карпатського національного парку.

Державні замовлення на комплексні художні роботи для різних установ і закладів були звичною практикою 1970—1980-х років, а для мистців — певним «полігоном» для вироблення формальної мови в індивідуальній творчості. Саме тут Дарій Грабар шліфував свою фахову майстерність, підсилюючи власними естетичними уподобаннями образно-асоціативну цілісність мистецьких об'єктів у композиційних структурах інтер'єрів або ландшафтної архітектури. Прийоми стилізації, до яких вдавався автор при рішенні пластики круглої дерев'яної скульптури, ставали дедалі витонченішими, смислово виразними. За відповідними формами проглядався оригінальний мистецький світогляд, який щойно набирав своїх питомих рис. Художник дивувався синкретичністю методологічних установок, що проявлялося в концептуальній взаємообумовленості конструктивної бази, стилістики з алегоричною фабулою. Надалі ця властивість структурного підходу до побудови художнього образу успішно розкриється в більш складних авторських мистецьких комплексах. Іл. 4.

Поза тим, в 1980-ті роки перед Дарієм Грабарем відкривалися нові творчі горизонти. 1987 року він був прийнятий у Спілку художників України, 1992 року запрошений на викладацьку роботу до Львівської академії мистецтв, а через чотири роки вже очолив кафедру художніх виробів з дерева. Педагогічна діяльність дарувала і нові стимули, зумовлюючи розширювати діапазон професійних запитів. За цих обставин змінювалася загальна конфігурація його творчості, робота над великими замовленнями в сфері монументалістики врівноважувалася з станковим малярством і графікою. На цій стадії творчого розвитку Дарія Грабара необхідно зупинитися більш детально, оскільки при переміні жанрово-видових пріоритетів відбувалася більш складна трансформація життєво-ціннісних реакцій автора. Цілий ряд родинно-побутових подій спонукали мистця наділяти увагою рядові, плінні, процеси повсякденності, шукаючи в них основи людського щастя та універсальної гармонії. У композиції окремих його живопис-

них творів проникали мотиви скульптурної пластики в стильовому еквіваленті, модифікуючись у двовимірну (площинну) естетичну реальність. Натомість більшість з його картин та акварелей була інспірована внутрішніми подразниками, що позначало уже нову пошукову стратегію. В 1990-х роках вона відчувалася епізодично, натомість з наступного десятиліття набрала системного характеру і розкрилася цілим рядом графічних циклів. Іл. 5., Іл. 6.

У практиці живописця-станковиста Дарій Грабар не замикається рамками єдиної малярської стратегії. В одних випадках він «списує» об'єктивну інформацію з природи, смакуючи тональні і колірні співвідношення. В інших — гіперболізує зображення, вибираючи основне та вторинізуючи деталі. В таких картинах образна реальність уже конструюється силою авторської уяви. Ще в іншій групі полотен художник творить майже герметичне середовище, утверджуючи в ньому свого «метафізичного героя», свого роду дзеркала власних духовно-етичних шукань. З позиції великого життєвого досвіду інтонаційна палітра таких творів є доволі широкою. Іл. 7.

Однією з переломних у творчій ході Дарія Грабара стала робота над ілюстраціями до навчального підручника «Буквар» для 1 класу (6 видань) та зошитів для письма. Авторкою текстового наповнення цього видання є дружина художника, Мирослава Чорна. Це дало поштовх до наступних робіт, зокрема ілюстрацій до підручника для 4 класу «Цікава граматика для допитливого Гнатика». Специфіка книг для дітей зумовила перебудову знаково-семантичного мислення мистця, з метою адаптації прямих значень (інформацій) про світ до психології сприйняття і засвоєння матеріалу дитиною.

Можливо, що саме під час цього тривалого творчого процесу відбулися і загальні зміни авторської методології, в тому числі поглиблення ліричного вектора мистецького світогляду Дарія Івановича. Так, у його графіці 2000—2010-х років з'являються витончені за своєю пластичною мовою цикли, що передають індивідуальні рефлексії на ті чи інші суспільні прояви з позиції авторської етики. Цікаво, що в окремих композиціях відбувається «зустріч» давніх образних ідей художника з розвиненою за останні роки пластичною мовою. «Больові точки» в житті родини художника інтегрувалися в ці твори з особливою моральною чистотою. Іл. 8., Іл. 9.

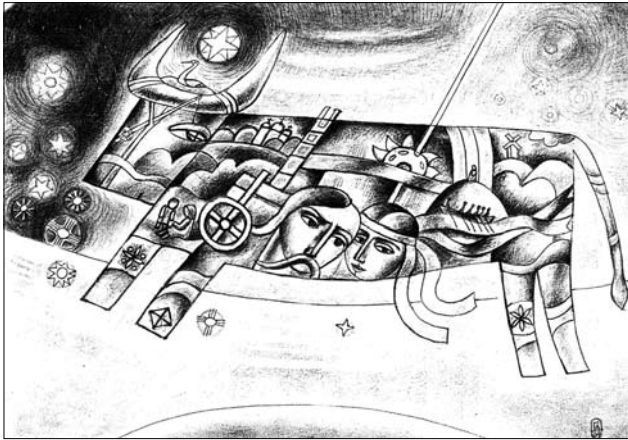

Іл. 6. Дарій Грабар. Поет і Муза. За мотивами поезій І. Франка. Санаторій «Карпати» у м. Трускавці. 2006. Дерево, різьба

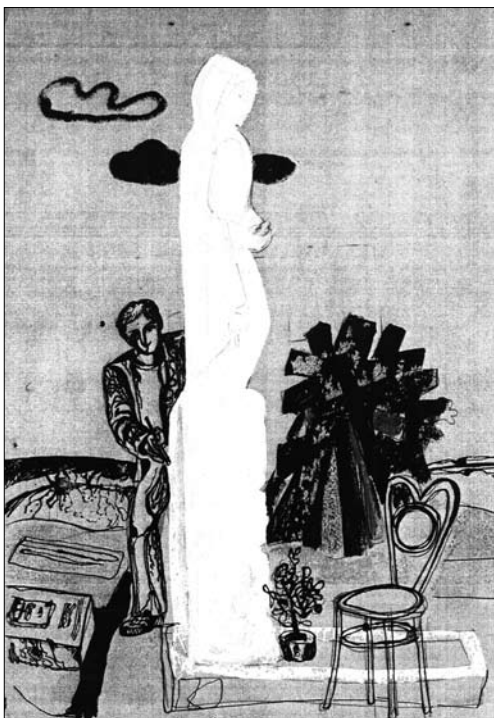

Іл. 7. Дарій Грабар. «Ой ти, дівчино, з горіха зерня». За мотивами поезій І. Франка. Санаторій «Карпати» у м. Трускавці. 2000—2006. Дерево, різьба

Але попри самозаглиблення та суб'єктивізацію вражень від життя Дарій Грабар продовжує працювати в

Іл. 8. Дарій Грабар. Українська пісня. 2007. Олівець

Іл. 9. Дарій Грабар. Пам'ять. 2014. Олівець

розширеному спектрі професійних задач та мистецької педагогіки. Широкого суспільного резонансу досягли його нові монументальні роботи, а участь в складі авторського колективу при формуванні художнього простору парку «Підгір'я» у м. Трускавці була відзначена Великою золотою медаллю «Квітуца Україна» (2008). Упродовж 2010-х років Дарій Грабар спільно зі своїми студентами виконує великий комплекс робіт зі встановлення алегоричних дерев'яних фігур з тематики поетичної творчості Б.І. Антонича в с. Борятин (музей-садиба) та в Музеї народної архітектури і побуту у Львові. В такій динаміці творчого поступу формуються нові пластично-образні ідеї, з якими ви-

датний український художник і педагог означає ціннісний вектор свого життя в дзеркалі національної свідомості. «...Кожен прожитий рік приносить зміни в свідомості людини, особливо, коли це круглі дати, — вважає Дарій Грабар. — Чим кругліша дата, тим критичніше ставишся до себе, до своїх вчинків, до того, що зробив. Запитуєш себе, чи задоволений собою? Чи хотів би на певному етапі свого життя змінити свої поступки, місце проживання, врешті, професію, батьків? Хоча достеменно знаєш, що нічого не змieniш, бо не зможеш. Я також не хочу нічого змінювати в своєму житті. Часто ставив собі таке питання, а відповідь одна... Таке враження, що хтось вклав в мене відповідну програму. Що я народився в певний час, саме в тому місці, саме в тих батьків? Правду кажучи, я ніколи не хотів мати інших батьків, народитися в іншому місці, мати іншу професію». За цією програмою й продовжує себе реалізовувати художник в усіх своїх іпостасях — як практик і як педагог, наставник нових поколінь українських мистців.

Висновки. Відзначаючи роль екзистенції в творчості Дарія Грабара 1990—2010-х років, слід відміряти власне «територіальні межі» його підсвідомого. Поза сумнівом, що своїми коренями вони сягають глибин родоводу, тієї метафізичної субстанції, яка визначає ментальні риси та структуру його чуттєвості. Територія духу та етики Дарія Івановича локалізована, перш-за-усе, традицією родинного укладу життя, християнськими моральними чеснотами, прищепленою батьками відповідальністю за свої вчинки, а також тими мотиваціями, які з'являлися у соціокультурному житті нації. Саме від таких «опорних точок» ціннісного імперативу і прокладені тематично-сміслові промені його станкового малярства і графіки, які розвиваються і надалі.

При цьому варто наголосити, що навіть при ускладненому метафоричному моделюванні поетичних чи філософічних ідей Дарій Грабар підтримує безпосередній зв'язок з натурним матеріалом, багато студіюючи людину, природу і предметний світ, зв'язуючи стан свого професіоналізму напередодні розбудови нового тематичного циклу. В суті творчої методології автор тяжіє до неосимволізму. Разом з тим імпульси підсвідомості корелюють роботу над образністю, спонукають мистця до активізації суб'єктивованих візуальних форм репрезентації складних понять, які турбують досвідченого мистця.